

Marijana Toma*

* Humanitarian Law Center, Belgrad.

Soykırım – Öylesine Zor Bir Kelime

Giriş: Srebrenitsa’da Soykırım, 1995

1995 yazında, Avrupa’nın İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki en şiddetli silahlı çatışma olarak deneyimlediği bir üç yılın ardından, Bosna Sırp Ordusu (VRS) Birleşmiş Milletler Koruması altındaki ‘güvenli bölge’ olan Srebrenitsa adlı Doğu Bosna kasabasına girdi ve yalnızca birkaç gün içinde 8000’i aşkın Boşnak erkeğini ve oğlan çocuğunu katletti. Bundan dokuz yıl sonra, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin (EYUCM) Temyiz Dairesi, General Radislav Kristić’e karşı açılan davada, bu katliamı soykırım olarak tanımladı.¹

Eski Yugoslavya’daki silahlı çatışmalar 1991 yılında, Belgrad’daki merkezî federasyon hükümetinden ayrılma bildirimlerini takiben Hırvatistan ve Slovenya’da başladı. Slovenya’daki çatışmalar birkaç gün sonra dinerken, Hırvatistan; etnik temizliğin, Hırvat Sırplarının kontrolü altındaki bölgelerde 1991-1992 yıllarında Hırvat sivil nüfusun uğradığı işkencelerin ve Hırvat Ordusu ile Polisi’nin 1995 yılındaki ‘Bljesak’ ve ‘Fırtına’ harekâtları sırasında Sırp nüfusun sınır dışı edilmesinin damgasını vurduğu dört yıllık bir savaş yaşadı. Hırvatistan’da işlenen suçlar, Bosna-Hersek savaşı sırasında işlenecek suçlara ve cezai fiillere kanlı bir giriş niteliğindedir. Bosna-Hersek’te dört yıl boyunca devam ederek 1995 yılında son bulan yıkım yaklaşık 100.000 kişinin hayatını kaybetmesine ve kaybolmasına, yaklaşık 2 milyon kişininse mülteci konumuna düşmesine veya ülke içinde yerinden edilmesine yol açtı. Ne var ki, Eski Yugoslavya’daki katliamlar, Bosna-Hersek ile sınırlı kalmadı. Milošević rejimi, birkaç yıl gibi kısa bir süre içinde bu kez Sırbistan içindeki düşmanlarına cephe aldı; ana siyasi muhalifleri ve ilerici öğrencileri ezmeyi başaramaması üzerine, Kosova’da bir cephe daha açarak Arnavut çoğunluğa on yıl boyunca nefes aldirmayıp zalim bir baskı rejimine maruz bıraktı. Yıllar süren bu baskı üzerine, Kosovalı Arnavutlar silahlı bir isyan başlattı ve bu isyan kısa süre içinde Sırp güçlerine karşı ve NATO müttefiklerinin Sırbistan’ı ve Karadağ’ı (o zamanın Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’ni) hedef alan hava harekâtlarıyla destekli tam teşekküllü silahlı bir mücadeleye dönüştü. Kosova savaşında ve sonrasında yaklaşık 13.500 kişi hayatını kaybetti.²

Dünyanın Avrupa kıtasında bir daha asla görmeyi ummadığı uygulamalar, geçmişten taşınan çözülmemiş meselelerin kara yadigârları olarak yeniden hortladı – komşuların birbirlerine böylesine korkunç bir vahşeti reva görmesinin altında yatan başlıca nedenler arasında, tarihsel adaletsizlik ve intikam güdüsü vardı.

Hırvatistan’ın belli bölgelerinde etnik temizlik yapıldı, insanlar evlerini terk etti veya etmek zorunda kaldı, yaralılar ve yaşlılar hedef alındı, katledildi ve toplu mezarlara gömüldü. Yalnızca birkaç ayda 700.000’i aşkın Kosovalı Arnavut, katledilme, tecavüze uğrama veya kaybedilme korkusuyla Kosova’dan kaçmak zorunda kaldı. Bosna-Hersek’in dört bir yanına toplama kampları dikildi ve esir alınan erkekler, kadınlar ve çocuklar, sürekli zalimane

¹Bkz. Savcı v. Radislav Kristić, Karar. <http://www.icty.org/x/cases/krstic/acjug/en/krs-aj040419e.pdf> . Erişim Tarihi: 05.04.2013.

²Bilgi, İnsancıl Hukuk Merkezi’nden (Humanitarian Law Centre, HLC) alınmıştır. 17.04.2013.

muamelelere, işkenceye ve cinsiyet ayrımı gözetmeyen cinsel şiddete maruz bırakılarak bu kamplarda olabilecek en insanlık dışı koşullarda yaşamaya mahkûm edildi. Boşnak kadınlar tecavüz kamplarına kapatıldılar, ki Bosnalı Sırp kuvvetlerinin Doğu Bosna'daki Foça'da kurduğu kamp bunlardan biriydi. Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna, birkaç yıl boyunca kuşatma altında kaldı ve sürekli olarak rastgele bombardımana tutuldu.

Doğu Bosna'nın Sırbistan Cumhuriyeti'ne komşu bölgesinde, büyük vilayetlerde nüfusun çoğunluğunu oluşturmalarına rağmen Boşnak Müslümanları yerlerinden sürmek üzere bir etnik temizliğe girişildi. Savaştan önce nüfusun %60'ından fazlasını Boşnak Müslümanların oluşturduğu Vişegrad ve Srebrenitsa kasabalarında, savaştan sonra 1997 yılında neredeyse hiç Boşnak Müslüman kalmamıştı.³ Bu politika, Doğu Bosna'daki şehirlerin büyük çoğunluğunda yaşayan Boşnak Müslüman bırakmazken, Bosna Sırp Ordusu'nun Birleşmiş Milletler Koruması altındaki Srebrenitsa güvenli bölgesine girdiği 1995 yazı olayları, eski Yugoslavya'da işlenen en korkunç suçlardan birine dönüştü ve Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından soykırım olarak adlandırıldı.

Bosnalı Sırp'ların siyasi ve askerî önderliğinin planı, Müslüman nüfusu Srebrenitsa'dan sürmekten öte, Srebrenitsa'nın gücü kuvveti yerinde olan bütün erkeklerini öldürmektir.⁴ 10-11 Temmuz 1995'te Bosna Sırp Ordusu'ndan kaçan, çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan, öte yandan içlerinde kuşatmadan kaçan erkeklerin de olduğu 25.000-30.000 Boşnak Müslüman Srebrenitsa yakınında bulunan ve Birleşmiş Milletler güçlerinin konuşlanmış olduğu Potaçari'ye sığındı ve Birleşmiş Milletler güçlerinden koruma talep etti. Aynı zamanda kendilerini Bosna Sırp Ordusu'nun merhametine teslim etmeme kararlılığındaki 15.000 kadar Boşnak Müslüman da, Bosna Ordusu'nun kontrolündeki bölgeye ulaşma çabasıyla Srebrenitsa bölgesinden kaçtı. Bunu izleyen günlerde Bosna Sırp Ordusu öncelikle Potaçari'deki yaklaşık 1000 erkeği kadınlarla çocuklardan ayırıp kadınların ve çocukların Tuzla'ya gitmesine göz yumdu, ardından Boşnak Müslüman Bölgesi'ne ulaşmaya çalışan koldan 6000 kadar erkeği esir aldı. Esir alınan Müslüman Boşnak erkeklerini ve oğlan çocuklarını hedef alan sistemli toplu katliamlar 13 Temmuz'da başladı ve 1995 Temmuz'unun sonuna dek sürdü. Kurbanların cesetleri Bosna Sırp Ordusu'nun kontrolü altındaki Doğu Bosna'nın dört bir yanındaki birçok farklı yere gömüldü. Bunu izleyen aylarda, bu suçların izlerini gizleme çabasıyla, birçok toplu mezar yeniden açılarak cesetler başka gizli konumlara gömüldü. Birçok Bosnalı Sırp kurmayı ve siyasi lideri Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanarak bu suçlardan hüküm giydi.⁵ Ancak, başta Sırbistan'ın ve Yugoslavya'nın eski Devlet Başkanı Slobodan Miloşević ve Yugoslav

³1991 yılında, Vişegrad'da 17.883 olan genel nüfus, 11.178 Boşnak, 5.837 Sırp ve 30 Hırvat olarak dağılım gösteriyordu. 1997'de Vişegrad'da 8861 Sırp, 60 Hırvat ve 3 Boşnak olmak üzere 9241 kişi kalmıştı. 1991'de Srebrenitsa'da 29.198 kişi yaşıyordu. Bu nüfus, 21.361 Boşnak, 35 Hırvat ve 7205 Sırp olarak dağılım gösteriyordu. 1997'de ise Srebrenitsa'da yaşayan 7442 kişi kalmıştı, bunların 7169'u Sırp, 34'ü Hırvat, 7'si ise Boşnak'tı. Eva Tabeu vd.: Slobodan Miloşević davasında uzman tanığın raporu UT-02-54, 03081733.

⁴Bkz. http://www.icty.org/x/cases/popovic/cis_popovic_al_en.pdf. 19.04.2013 tarihinde erişilmiştir.

⁵Vujadin Popović, Bosna Sırp Ordusu'nun (VRS) Drina Kolordusu'nun Güvenlik Amiri; Ljubisa Beara, Albay ve VRS Güvenlik Amiri; Drago Nikolić, VRS'nin Zvornik Tugayı'nın Güvenlik Amiri; Ljubomir Borovcanin, Republika Srpska İçişleri Bakanlığı Özel Polis Tugayı Komutan Yardımcısı; Radijove Miletić, VRS Harekât ve Eğitim İdaresi Amiri; Milan Gvero, VRS Moral, Hukuki ve Dinî İşler Bölümü Yardımcı Komutanı; Vinko Pandurević, VRS Drina Kolordusu'na bağlı 1. Zvornik Piyade Tugayı Yarbayı ve Komutanı; Momir Nikolić, VRS Bratunac Tugayı'nın Güvenlik ve İstihbarat Yardımcı Komutanı; Dragan Obrenović, VRS Drina Kolordusu'na bağlı 1. Zvornik Piyade Tugayı'nın Kurmay Başkanı ve Yardımcı Komutanı vs. Halihazırda, Republika Srpska eski Devlet Başkanı Radovan Karadžić ve Bosna Sırp Ordusu Genelkurmay Başkanı, başka suçların yanı sıra, Srebrenitsa'da soykırım yapma iddiasıyla Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanmayı bekliyor.

Ordusu'nun (VJ) Genelkurmay Başkanı Momçilo Perišić olmak üzere bazı yüksek rütbeli Sırp komutanları ve Sırp siyasi liderleri de Srebrenitsa'da soykırım yapmakla suçlandılar.⁶

Bunlara ek olarak 2007'de, 14 yıla yayılan dava sürecinin ardından Lahey Uluslararası Adalet Divanı; Bosna-Hersek'in, Sırbistan'a ve Karadağ'a, Bosna-Hersek'teki Müslüman Boşnak nüfusuna soykırım uygulama girişimleri nedeniyle açtığı davada, Srebrenitsa'daki soykırımdan doğrudan sorumlu olmamak ve bu suça doğrudan iştirak etmemekle birlikte Sırbistan'ın bu soykırımı engellemekte başarısız olduğunu ve soykırımın faillerinin cezalandırılması yolunda Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ile işbirliği yapmadığını tespit ederek, Sırbistan'ın Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ni açıkça ihlal etmiş olduğu yönünde hüküm verdi.

Sırbistan'da Geçiş Dönemi Adaletinin Tesis Edilme Süreci

Faillerin hesap vermesi bağlamında geçiş dönemi adaletini tesis etmeye yönelik tedbirlerin şiddetli çatışmalar halen sürerken uygulandığı öne sürülebilir. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi, 1993 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından savaş suçlarından sorumlu olanların yargı karşısına çıkarılması amacıyla kurulmuştu. Başlarda, özellikle devletlerin EYUCM ile işbirliği yapmakla ilgilenmemesinden ve uluslararası silahlı kuvvetlerin sanıkların izini sürüp tutuklama yolunda gösterdikleri lakayt tavırdan kaynaklanan birtakım sıkıntıların ardından, EYUCM 2000'li yılların başında, Sırbistan ve Yugoslavya eski Devlet Başkanı Slobodan Milošević'in tutuklanarak Lahey'e sevk edilmesiyle birlikte güç kazandı. Özellikle de Yugoslavya'nın dağılmasıyla ortaya çıkan ülkelerin Avrupa ile bütünleşme süreçlerini sanıkların tutuklanarak EYUCM'e sevk edilmesiyle bağlantılandıran AB baskısı sayesinde, yargı karşısına çıkarılan sanık sayısı giderek arttı. Nihayet 2008 ve 2011'de, on yılı aşkın bir kovalamacanın ardından, son iki kaçak Bosna Sırp lideri, yani Radovan Karaciç ve Ratko Mladiç de Sırbistan'da tutuklanarak EYUCM'e sevk edildi. EYUCM, eski Yugoslavya sınırları içinde işlenen savaş suçlarıyla ilgili olarak 161 kişi hakkında iddianame düzenlemiş ve bunların hemen hepsini yargılamayı başarmıştı. Şiddetli çatışmaların sona ermesinden kısa bir süre sonra, eski Yugoslavya sınırları içinde kurulan ülkeler de savaş suçlularını yargılamaya girişti. Bu yerel davalar, sayıca EYUCM davalarından fazla olmakla birlikte, özellikle Sırbistan'da, ama bir yandan da Hırvatistan'da ve Kosova'da, hâkimlerin ve savcılarının ordu veya polis teşkilatı mensubu orta ve üst düzey subayları, memurları ve komutanları yargılamakta gönülsüz davrandıklarını ve bu eğilimin halen sürdüğünü önemle vurgulamak gerek.

⁶Slobodan Milošević, birçok Bosnalı Sırp askerî ve siyasi lideri ve başkalarıyla işbirliği içinde, Bosna-Hersek'in büyük bölümünden, çoğunluğu oluşturan gayri-Sırp nüfusu, esas olarak da Müslüman Boşnakları ve Bosnalı Hırvatları zor kullanarak ve daimi olarak sürme amacını güden -1 Ağustos 1991'de ortaya çıkan ve 31 Aralık 1995'e dek faaliyetini sürdüren- bir ortak suç örgütüne dâhil olmakla suçlandı. Bkz. <http://www.icty.org/cases/party/738/4>. Erişim tarihi: 21.04.2013. Momçilo Perišić ise, "cezai mesuliyet esaslı çerçevesinde cinayetin, insanlık dışı muamelenin, siyasi, ırki veya dinî gerekçelere dayalı zulmün, soykırımın ve sivilleri hedef alan saldırıların planlanmasına, hazırlanmasına ve ifasına yardım ve yataklık etmekle" suçlandı. Ayrıca yüksek rütbeli bir subay sıfatıyla, astlarının işlediği suçları önleme ve cezalandırma yolunda gerekli ve makul tedbirleri almakta başarısız olmakla da suçlandı. Perišić aslen Bosna Sırp Ordusu'na 'çok büyük miktarlarda cephane ve topçu mühimmatını, yakıtı, yedek parçayı, eğitim ve teknik desteği' içeren geniş çaplı bir lojistik destek sağlamakla; dahası, Yugoslav Ordusu'nun bünyesine dâhil edilmiş ve Sırbistan Cumhuriyeti Ordusu mensubu olarak muamele edilen VRS subaylarına maaş ödemek ve ek sosyal yardımlar sağlamakla suçlandı. Ancak Perišić Şubat 2013'te Temyiz Dairesi tarafından aklandı.

Hakikat arayışına gelecek olursak, bu alanda kat edilen mesafe arzu edilenden çok uzak. EYUCM ve yerel mahkemeler tarafından saptanan çok sayıda gerçek olmasına rağmen, bu gerçekler Sırp halkı ve/veya devlet görevlileri tarafından ya kabul edilmiyor ya da açıkça inkâr ediliyor. Bir zamanların Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nde,⁷ bu arayış çerçevesinde Hakikat ve Yüzleşme Komisyonu (HYK) adı altında başarısız bir deneme yapıldı. HYK 2001 yılında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin Devlet Başkanı Vojislav Kostunica tarafından, demokratik geçişi takiben kuruldu. Ancak kurulmasının hemen ardından, dört bir yandan eleştiri yağmuruna tutuldu; sivil toplum bu Komisyon'a şiddetle karşı çıkıyor, diğer ülkelerden ve etnik gruplardan kurbanlar da bu girişimi desteklemiyordu. Bunun birkaç sebebi vardı, bu sebepler Komisyon'un kuruluş şekli, Komisyon'u meydana getiren üyeler ve Komisyon'un amaçları ve hedefleriydi. Öncelikle, bu Komisyon ilgili taraflara, sözgelimi sivil toplum ve insan hakları örgütlerine, mağdur derneklerine, EYUCM'e vs. hiç danışılmaksızın kurulmuştu. İkinci olarak, Komisyon'un terkihi, taraflı olduğunu açıkça ortaya koyuyordu: Tüm üyeler etnik olarak Sırp'lardan ve Sırp vatandaşlarından oluşurken, Komisyon'da başka etnik gruplardan hiç temsilci yer almıyordu. Yine Komisyon'a seçilen tüm dinî liderler Sırp Ortodoks Kilisesi temsilcileriydi ki bu, hem eski Yugoslavya'daki etnik çatışmaların doğası, hem de savaşlar sırasında Sırp Kilisesi'nin Sırp rejiminin milliyetçi siyasetine verdiği güçlü destek göz önüne alındığında, fazlasıyla sorunlu bir durumdu. Bu komisyon, yalnızca çatışmalar sırasında ortaya çıkan insani hukuk ihlallerini değil, aynı zamanda eski Yugoslavya'daki çatışmaların toplumsal, tarihsel ve ekonomik nedenlerini de araştırmakla yükümlüydü.

Mağdurların, öldürülenlerin ve kaybolanların ailelerinin tazmin edilmesi de Sırbistan'da halen sorunlu konular olmayı sürdürüyor; eski askerler ve öldürülen askerlerin aileleri, sivillerden ve sivil mağdurların ailelerinden daha fazla sosyal yardım alıyor. Dahası, idari tazminat hakkı, yalnızca ciddi fiziksel yaralanmalara maruz kalanlara tanınıyor ve üstelik bunun da kanıtlanması gerekiyor. Ayrıca, Sırp polisi veya ordusu tarafından zulmedilen Sırp vatandaşları, sözgelimi Sırbistan'ın güneybatısında yer alan Sancak'ta yaşayan Boşnaklar mağdur olarak tanınmıyorlar, zira onların mağduriyetleri savaşın sivil mağdurlarının haklarına dair Sırp kanununda tanımlandığı şekilde, düşman güçlerinin eylemlerinden kaynaklanmıyor.⁸

Kurumsal reformlar alanındaki sorunlar da aynıyla vaki. 2003 yılında karara bağlanan temiz eller kanunu asla uygulanmadığından, insan hakları ihlallerinden sorumlu olan, bu ihlalleri destekleyen veya şiddetlendiren kişiler, geçiş dönemi adaletinin tesisi ve yüzleşmenin başarılı olması için hayati önem taşıyan -yargı ve kolluk kuvvetleri gibi- kurumlardaki görevlerinden alınmadılar.

Srebrenitsa Deklarasyonu – Çok mu Hafif, Çok mu Geç?

Ocak 2009'da, Avrupa Parlamentosu bir karar alarak AB kurumlarına, 11 Temmuz'un AB genelinde Srebrenitsa soykırımının yıldönümü olarak anılması çağrısında bulundu; ancak bu çağrının asıl muhatabı tüm Batı Balkan ülkeleriydi.⁹ Bu girişimi takiben 2010 yılının başında, Sırbistan eski Cumhurbaşkanı Boris Tadiç, Sırbistan Cumhuriyeti Millet Meclisi'ne,

⁷Sırbistan ve Karadağ'dan oluşur.

⁸Sivil savaş malulleri kanunu, Resmi Gazete 52/96.

⁹AP'nin 15 Ocak 2009 tarihli Srebrenitsa kararı. Bkz.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2009-0028&language=EN>. 20.04.2013 tarihinde erişilmiştir.

Srebrenitsa'da işlenen suçun kınanmasına dair bir Deklarasyon'un kanunlaştırılması teklifini getirdi. Bu Deklarasyon 30 Mayıs 2010'da Meclis'te tartışıldı.

Bu teklifin böyle bir anda gelmesi şaşırtıcı değildi. Zira Sırbistan'ın EYUCM ile işbirliği yapmakta ve kalan EYUCM kaçaklarını tutuklamadaki gönülsüzlüğü, Sırbistan'ın Avrupa ile bütünleşme sürecini ciddi anlamda köstekliyordu. Hele de en aranan kaçakların, özellikle Radovan Karaciç ile Ratko Mladiç'in serbest olduğu gerekçesiyle Sırbistan'ın AB ile entegrasyonunu daha önce engellemiş olan Hollanda nezdinde, Sırbistan'ın EYUCM ile işbirliği en önemli meseleydi. Nisan 2008'de AB ile Sırbistan arasında, ticaret ve ticaretle ilgili konulara istinaden İstikrar ve Ortaklık Anlaşması ve Geçici Anlaşma imzalanmış olduğu halde, Ratko Mladiç'in halen tutuklanmamış olması yüzünden Hollanda, İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın ticaretle ilgili kısmını dondurdu. Ne var ki, Sırbistan'daki demokratik hükümetin ülkede yükselen milliyetçilikle yaşadığı sorunlar karşısında, Avrupa ülkelerinin çoğu 2009 yılında Sırbistan'a AB ile vizelerin karşılıklı olarak kaldırılması uygulamasına katılma fırsatını verdi. Ardından Aralık 2009'un sonunda Sırbistan; AB üyesi ülkelere halihazırda onaylanmış bulunan İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'ndan sonra Sırbistan'ın Avrupa ile bütünleşmesindeki bir sonraki adım olan AB üyeliği için adaylık başvurusunda bulundu.

Srebrenitsa'da işlenen suçun kınanmasına dair Deklarasyon'un yasa taslağı, Bosna-Hersek'in Sırbistan'a açtığı 2007 tarihli davada Uluslararası Adalet Divanı'nın Srebrenitsa'da işlenen soykırım hakkındaki kararını takiben ve Sırbistan'ın onaylamış bulunduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerinin getirdiği yükümlülük uyarınca hazırlandı. Ancak Deklarasyon'un parlamentoda kabul edilme gerekçeleri açıklanırken, bunun Sırbistan'ın gelecek nesillere borçlu olduğu bir manevi yükümlülük olduğu vurgusu da yapıldı. Boris Tadiç'in partisinden bir vekilin beyanı da bunu doğrular nitelikteydi: "Srebrenitsa'da Boşnak nüfusa karşı işlenen dehşet verici suçu kınamakla, masum kurbanları onurlandırmak ve ailelerine en derin üzüntülerimizi ifade etmekle, bugün, bize bazı kimseler tarafından miras bırakılmış olan o ağır yükü gelecek nesillerin sırtından kaldırma sorumluluğunu alıyoruz."¹⁰

Asgari çoğunlukla (250 Meclis vekilinden 127'si "lehte" oy kullandı) kabul edilen Deklarasyon'da Sırbistan Cumhuriyeti Millet Meclisi, "Srebrenitsa'da Boşnak halka karşı, Uluslararası Adalet Divanı'nın kararında tespit edildiği üzere işlenen suçu, şiddetle kınamakta" ve kurbanların ailelerine taziyelerini bildirmenin yanı sıra, Sırbistan'ın böylesine büyük bir faciayı engellemek yolunda tüm imkânlarını seferber etmekte başarısız olması yüzünden ailelerden özür dilemektedir.¹¹ Sırbistan Millet Meclisi, zamanın Bosnalı Sırp komutanı Ratko Mladiç'in tutuklanarak EYUCM'de yargılanmasının önemini de vurguladı ve savaş suçlarından sorumlu olanların yargılanması için yetkilendirilen kurumlara tam destek verdiğini ifade etti. Sırp parlamenterler, bölgedeki komşularının da Sırlara karşı işlenen suçları kınaması ve Sırp kurbanların ailelerinden özür dileyerek onlara taziyelerini bildirmesi yolundaki beklentilerini de ifade ettiler. Ayrıca Deklarasyon, Bosna-Hersek'teki ve Yugoslavya'nın ardından kurulan tüm diğer ülkelerdeki çatışmanın tüm taraflarına, "işlenen suçların asla tekerrür etmemesi için, milletlerin eşitliğinin, insan ve azınlık haklarıyla özgürlüklerin tam olarak tanınması esasına

¹⁰Sırbistan Cumhuriyeti Millet Meclisi'nin İlk Olağan Toplantısı'nın İkinci ve Üçüncü Oturumları, 25 ve 30 Mart 2010; ISSN 0582-6926, Skupština Srbije, Beograd [Sırbistan Cumhuriyeti Millet Meclisi] 2011, s. 102-103. Alıntı için bkz. Yugoslavya Sonrası Ülkelerde Geçiş Dönemi Adaleti (Transitional Justice in Post-Yugoslav Countries): 2010 – 2011 Raporu, 81. Bkz. <http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2013/03/Transitional-Justice-in-Post-Yugoslav-countries-Report-for-2010-2011.pdf>. Erişim tarihi: 22.04. 2013.

¹¹Sırbistan Cumhuriyeti Millet Meclisi web sitesinde yer alan Srebrenitsa Deklarasyonu metni. Bkz. <http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-.872.html>. Erişim tarihi: 22. 04. 2013.

dayalı birlikte yaşama koşullarını güçlendirme ve yüzleşme sürecini devam ettirme” çağrısında bulundu.¹²

Uluslararası camiadan birçokları, bu bildirgeyi bölgedeki yüzleşme süreci için ve Sırbistan’ın geçmişle hesaplaşması yolunda bir kilometre taşı olarak niteleyerek Sırbistan’a övgü düzme yarışına girerken, bölgedeki birçok grup, özellikle de Srebrenitsa Soykırımı mağdurları Deklarasyon metnini tatmin edici bulmamışlardı. Kurbanların ailelerince kurulan ‘Srebrenitsa Anneleri ve Zepa’ derneklerine üye Munira Subaşiç, Deklarasyon metninde ‘soykırım’ sözcüğünü açıkça kullanmaktan kaçınarak yerine ‘suç’ sözcüğünü koyan Sırp parlamenterlerin irade ve cesaret eksikliğini kınadı ve bu ifadenin kullanılmasının Bosna’da hakikatin ortaya çıkmasının, yüzleşmenin ve barış içinde bir arada yaşamının önkoşulu olduğunu beyan etti.¹³

Buna ek olarak, özellikle Sırbistan’da ve Bosna-Hersek’in parçası olan Republika Srpska’da, Deklarasyon’u; Srebrenitsa’daki soykırımı diğer suçlardan, özellikle de Sırp asıllı kurbanlara karşı işlenenlerden ayırtırmak suretiyle, halen savaşların damgasını vurduğu çetin geçmişi ve 1990’larda işlenen suçların mirası yüzünden bölünmüş durumda olan, keskin bir şekilde kutuplaşmış bir ülke manzarası çizmekle eleştiren gruplar oldu.

Özür mü, değil mi?

Sırbistan Cumhuriyeti Millet Meclisi’nin Srebrenitsa Deklarasyonu’nu değerlendirirken üzerinde durulması gereken birkaç önemli mesele var. Deklarasyon’un kıyas kabul etmez biçimde; 1995 yılında yaşanan faciadaki sorumluluğunu resmen kabul etme ve bunu önleyemediği için özür dileme yolunda Sırbistan’ın attığı en önemli adım olduğu savunulabilir, ki bunun en önemli nedeni Srebrenitsa’da işlenen suç kınayan ve kurbanlardan özür dileyen makamın Sırbistan’da anayasa ve yasa yapma gücünü elinde bulunduran, ülkeyi en üst düzeyde temsil eden kurum olmasıdır. Bu iyi niyetli bir kişinin veya devlet kurumlarından birinin temsilcisinin attığı bir adım değildir ve bu yüzden Sırbistan eski Cumhurbaşkanı Boris Tadiç’in daha evvelki bazı bireysel çabalarının ve özür beyanlarının evvelce yaratmış olabileceği, münferit girişim algısını kırmıştır.

Bununla birlikte Deklarasyon’a yönelen ciddi itirazlar vardır ve bunlar içinde en önemlisi de soykırım ifadesinin kasıtlı olarak metin dışında bırakılmış olmasıdır. 8000 erkeğin ve oğlan çocuğunun yalnızca birkaç gün içinde katledildiği Srebrenitsa kıyımı eski Yugoslavya sınırları içinde işlenen en vahim ve en büyük suçtur, bu bakımdan başka suçlarla karıştırılması/kıyaslanması mümkün değildir. Tam da bu yüzden ki hem EYUCM hem de Uluslararası Adalet Divanı tarafından, gayet yerinde olarak soykırım olarak nitelendirilmiştir. Buna rağmen, bu suç yıllardır ‘Sırp cephesi’ -siyasetçiler, akademisyenler, entelektüeller ve diğerleri- tarafından inkâr edildi. En radikal olanları, Srebrenitsa’da herhangi bir savaş suçunun hiç işlenmemiş olduğunu ya da ‘Müslümanların birbirlerini öldürdüğünü’ veya Müslümanların Doğu Bosna’daki Sırlara karşı işledikleri suçlar yüzünden Sırp halkını tahrik ettiklerini ve Srebrenitsa’nın bu yüzden yaşandığını iddia ederken, başkaları 8000 ölünün düpedüz abartı olduğu beyanıyla kurbanların sayısını inkâr etmeyi yeğledi. Kimileri, kurbanların hukuki statüsünü inkâr ederek, çoğunluğunun esir alınmış siviller değil, tersine çarpışma esnasında öldürülmüş askerler/savaşçılar olduğunu iddia etti. Kimileri ise olan biteni soykırım nitelemesini

¹²Aynı metin.

¹³‘BIH i RS nezadovoljni Deklaracijom’, 31.03 2010, B92 . Bkz.

http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2010&mm=03&dd=31&nav_category=64&nav_id=421474. Erişim tarihi: 22.04. 2013.

sorgulayarak yorumlama çabasına girerek bunun soykırım değil 'sıradan bir savaş suçu' olduğunu iddia etti. Başka etnik gruplara mensup insanlara karşı işlenen suçları kabullenmek yerine reddetmenin zehrini yutmuş bir toplumda, devlet kurumlarının temsilcilerinin vatandaşların çoğunun mustarip olduğu bu 'inkâr halini' kasten destekleyip beslediği bir ortamda, Srebrenitsa'daki suçu, hak ettiği isimle anarak kabul etmek çok önemli bir fırsattı.

Fakat ne yazık ki Deklarasyon metninin kendisi, müelliflerinin bu belgeyi, söz konusu suçun kabullenilmesine çaresizce ihtiyaç duymuş ve halen duymakta olan kesimler için değil, onlar hariç herkes için onayladığını ortaya koymuştur. Bu 'herkes'e, geçmişin suçlarını dürüstçe tartışmakta halen gönülsüz olan, bunun yerine kendini kurbanlaştırma hastalığı pençesinde kıvranan Sırp halkı ile Balkanlardan artık biraz sıkılmaya başlamış olan ve yüzleşme sürecine dair oldukça yüzeysel bir kavrayışa sahip uluslararası camia da dâhildir. Daha da önemlisi Deklarasyon'un, Sırbistan'ın Avrupa ile bütünleşmesini kolaylaştırmak üzere meclisten geçirildiği açıktır ve nitekim bu amacına da hizmet etmiştir. 2010 Haziran ayının ortasında, Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Sırbistan'la imzalanacak İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın onay sürecini başlatmaya karar vermişlerdir. Öte yandan, Deklarasyon'un Sırbistan Cumhuriyeti Millet Meclisi'ndeki müellifleri, bu adımları için geniş çaplı siyasi destek sağlama telaşı içerisinde, eski Yugoslavya sınırları içinde işlenen suçların mirası söz konusu olduğunda Sırbistan'ın net bir konum almasının ne denli zor olduğunu bir kez daha kanıtlayarak geçmişin şeytanının gözünün ta içine dürüstçe ve mertçe bakmak gibi tarihî bir fırsatı kaçırmışlardır.